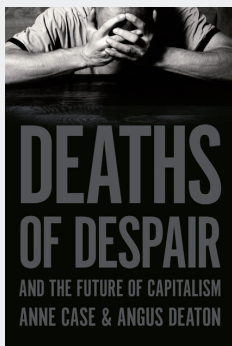

Anmeldelse: I USA dør hvide midaldrende mænd af håbløshed

Af **Jesper Berg**

Anne Case og Angus Deatons bog om desperationens dødsfald og kapitalismens fremtid beskriver en dybt uhyggelig udvikling i USA, der har globale konsekvenser.

Case, Anne & Deaton, Angus: **Deaths of Despair and the future of capitalism** Princeton University Press (2020), 312 sider.

Den amerikanske økonomiforenings årsmøde er normalt det, amerikanerne kalder *'inside baseball'*. Et møde for de indviede, der taler i økonomiens græske bogstaver. Ingen af deltagerne – klædt i forskellige nuancer af

gråt – ville vinde herremoderådets årlige pris.

Foreningens møde i januar 2017 var på mange punkter bare ét i rækken af årlige møder, og så alligevel ikke. Donald Trump havde vundet det amerikanske præsidentvalg i november 2016 på en platform, der gik imod mange af økonomstandens dybe sandheder. Økonomstanden havde grund til at klø sig i hovedbunden for at forstå, hvad der lige var sket.

I et panel med to prominente republikanske og to demokratiske økonomer blev der spurgt, om der var nogen økonomer, der ville arbejde for Trump. Den ene af de demokratiske økonomer bemærkede, at problemet muligvis ikke var mangel på udbud af økonomer, der ville arbejde for den nye administration, men derimod mangel på efterspørgsel efter økonomer fra administrationens side.

Jesper Berg (f. 1959) er direktør for Finanstilsynet og medlem af Det Udenrigspolitiske Selskabs bestyrelse. Han er uddannet cand.polit. fra Københavns Universitet og har arbejdet i Den Internationale Valutafond og i Det Europæiske Centralbank som chef for kapitalmarkedsforhold og finansielle strukturer. Han har tidligere været ansat i Danmarks Nationalbank og været bankdirektør i Nykredit Bank.

I et andet panel diskuteredes en af de videnskabelige artikler, der ligger til grund for nærværende bog af nobelprisvinder i økonomi fra 2015 Angus Deaton og hans kone Anne Case. Emnet var, hvorfor hvide midaldrende mænd uden uddannelse var begyndt at dø alt for tidligt. Umiddelbart kunne det lyde som endnu et studie for de indviede, men der skulle vise sig en sammenhæng til både Trumps valgsejr, nogle af de ting som økonomer betragter som uomtvistelige sandheder og måske endda fremtiden for ikke alene kapitalismen, men også den globale verdensorden. Store ord, men ikke større end at da Angus Deaton besøgte præsident Obama i det Hvide Hus, som sædvanen var for amerikanske nobelpristagere, så havde Obama læst et af hans og hans kones papirer, og der udspandt sig en længere diskussion herom mellem præsident Obama og Deaton.

Anne Case og Angus Deatons udgangspunkt var ellers, at én af de store succeshistorier de sidste 100 år er faldet i dødeligheden og den deraf følgende forventning om længere levetid. Ved at studere indberetningerne om dødsfaldet kunne de imidlertid nu konstatere, at dødeligheden var på vej op for hvide midaldrende, og især mændene. Det skyldtes tre ting: Selvmord, medicinoverdoser og leversygdomme fra alkoholmisbrug. Medicinoverdoser var registreret som '*accidental poisoning*' – tilfældig forgiftning.

Anne Case og Angus Deaton belyser i deres bog udviklingen ved at gennemgå store mængder statistik og formår at gøre fremstillingen både til-

gængelig og interessant. De snitter talene på måder, der giver minder om en CT-scanner. På den måde får vi indsigt i problemstillingen fra mange forskellige vinkler, og mulige hypoteser både bekræftes og afkræftes. Deres resultater fremstår derfor robuste.

De finder, at stigningen i dødeligheden primært er blandt dem, der er dårligt uddannet, målt som ikke havende en fireårig universitetsuddannelse. Det er blandt dem, hvor mange har mistet deres job, enten fordi det er flyttet til et billigere produktionsland, er outsourcet eller erstattet af robotter. Med jobbet har de også mistet deres status i samfundet, deres sociale tilknytning og deres sygeforsikring. Arbejde er mere end en indkomst; det er også en identitet. Dette er sket samtidig med, at fagforeningerne både som deres beskyttere og sociale tilknytningssted er kørt bagud.

Det er ikke talmæssigt en marginalgruppe. 38 procent af den amerikanske arbejdsstyrke er hvide ikke-latinamerikanere uden en fireårig collegeuddannelse.

Nogen vil sige, at denne gruppe bare oplever, hvad mange afroamerikanere har måtte leve med. Det er ikke forkert, og afroamerikanerne er stadig dårligere stillet end de hvide amerikanere, men de kommer tættere på hinanden, også når det gælder dødelighed. Og det gør ondt at miste en privilegeret status, selv når den er uberettiget.

USA går enegang med dødelighed

Siden 1990 og især siden slutningen af 1990'erne er dødeligheden for midaldrende hvide steget i USA, mens den er

faldet i sammenlignelige vestlige lande. Hvis udviklingen havde fulgt den historiske udvikling eller udviklingen i andre vestlige lande, så ville der hvert år i USA dø omkring 250 per 100.000 i aldersgruppen 45-54 mod de næsten 450, som dør i dag. Geografisk er dødsfaldene mest udbredte i Allegheny-bjergene, der strækker sig langs USA's østkyst, og i et bælte hen over sydstatene.

Dødeligheden på grund af medicino-verdosis, alkohol og selvmord er markant højere for de lavtuddannede hvide i USA. Blandt mænd uden en fireårig collegeuddannelse er dødeligheden, som følge af de tre faktorer, i aldersgruppen 45-54 år mere end tre gange så høj som

Dødeligheden på grund af medicino-verdosis, alkohol og selvmord er markant højere for de lavtuddannede hvide i USA.

for dem med en fireårig collegeuddannelse. For kvinder er dødeligheden lavere for begge grupper, men forholdet mellem dødeligheden for de to uddannelsesgrupper er næsten det samme.

Udviklingen i dødeligheden falder sammen med, at de samme udsatte grupper rapporterer, at deres helbred er blevet dårligere og de føler mere smerte. Der er en stærk geografisk sammenhæng mellem de områder, hvor dødeligheden stiger og opfattelsen af flere smerter stiger.

Overdosis af medicin er den vigtigste og hurtigst voksende af de tre dødsårsager. Overdosis kan især henføres til brug af opioider. Opioider er smertestillende medicin, og en række

mere potente varianter er kommet på markedet de seneste årtier. Medicinen er ikke alene smertestillende, men giver også en rus og skaber afhængighed. Den er både blevet givet i store mængder på recept og handlet illegalt. Sundhedsmyndighedernes godkendelse af medicinen og lægernes ordination er et mørkt kapitel i USA's sundhedsvæsens historie, der blandt andet kan henføres til medicinalindustriens store politiske indflydelse.

Afindustrialisering og tab af arbejderjobs

Den økonomiske udvikling har skabt grobund for udviklingen i dødelighed, men ikke så direkte, som man muligvis skulle tro. Der er ikke sammenhæng mellem recessioner og stigninger i dødelighed eller mellem udviklingen i ulighed og dødelighed. Udviklingen i dødeligheden er en langsom, vedvarende udvikling, der ikke følger hverken tidsforløbet i recessioner eller den geografiske fordeling af uligheden.

Det, der forklarer udviklingen, er den tilsvarende langsomme og vedvarende afindustrialisering og tab af gode arbejderjobs. Det er tabet af en livsstil. Og det er en udvikling, der har taget fart i en periode, hvor den generelle vækst i økonomien er faldet, kampen om fordeling af indtjening er taget til og industriarbejderen i USA har tabt kampen. Medianlønnen, justeret for inflation, for hvide mænd uden en fireårig collegegrad er faldet med 0,2 procent om året fra 1979 til 2017.

Anne Case og Angus Deaton ser lønudviklingen som et symptom på udviklingen i jobkvalitet, status og, mere

bredt, livskvalitet. Mange mænd er ikke mere gifteværdige, og de får ikke etableret familier. Børn bliver højest en del af mændenes tilværelse uden for ægteskabet. Tilknytningsforholdet til den lokale kirke forsvinder, og lokalsamfundet smuldrer. Deres egen opfattelse af deres

Mange mænd er ikke mere gifteværdige, og de får ikke etableret familier.

livskvalitet er i stigende grad negativ. De oplever kort sagt en social deroute.

Faren ved frihandel

Frihandel og teknologiske fremskridt er to af få ting, som er hellige for økonomer. De giver begge mulighed for, at vi alle får et bedre liv. Bemærk ”giver mulighed for”- ikke nødvendigvis ”fører til”. På et tidligere årsmøde i den amerikanske økonomforening havde den førende lærebogsforfatter Greg Mankiw, der er professor på Harvard, rådet den da nytiltrådte direktør for den amerikanske centralbank, Ben Bernanke, til – modsat sin forgænger Allan Greenspan – kun at udtale sig om pengepolitik, hans eget ansvarsområde, og så de ting, som alle økonomer uomtvisteligt er enige om. Som eksempel på det sidste nævnte han eksplicit frihandel. Det var godt 10 år før, at Trump blev valgt.

I et nyligt studie, *'Trade Liberalization and Mortality: Evidence from US Counties'*, viser forfatterne, at der er en sammenhæng fra liberalisering af den amerikanske handelspolitik til død som følge af overdosis af smertestillende medicin blandt hvide amerikanere i den

arbejdsdygtige alder. Det gør de ved at vise, hvordan liberaliseringer har påvirket erhvervsudviklingen på amtsniveau i USA, og at der er en sammenhæng til udviklingen i dødelighed som følge af overdosis på samme amtsniveau.

Andre økonomer har større tro på, at det er den teknologiske udvikling, der har tilsidesat store dele af den amerikanske befolkning.

Skal vi så forsage frihandel og den teknologiske udvikling på grund af de djævelske effekter, som de tilsyneladende har på en stor befolkningsgruppe? Skal vi sige farvel til den kapitalistiske samfundsmodel og globaliseringen?

Før vi når dertil, så er det værd at minde om, at globaliseringen og den kapitalistiske samfundsmodel har bidraget til at løfte milliarder af mennesker på jorden fra at leve på eller under et eksistensniveau til et mere anstændigt liv.

Trods alle forbehold for den berømte elefantkurve, der viser stigningen i indkomst på tværs af indkomstfordelingen i verden, så er verden blevet et bedre sted for flere og flere mennesker, i særdeleshed fordi store tidligere ekstremt fattige grupper i især Kina og Indien nu har det meget bedre. Ikke alene er uligheden faldet mellem verdens lande, men også i et flertal af verdens lande har Gini-koefficienten, et mål for ulighed i indkomstfordelingen, udviklet sig i retning af mindre ulighed siden år 2000.

Det ændrer selvfølgelig ikke på, at en stor gruppe af mennesker i USA ser udviklingen som gående i den forkerte retning. Politisk har de fået indflydelse under Trump, som – loyalt over for de-

res synspunkter – er gået i gang med et opgør mod frihandel og globalisering.

Anne Case og Angus Deaton mener heller ikke, at den kapitalistiske samfundsmodel og globaliseringen er det grundlæggende problem. De peger i stedet på to ting: Det amerikanske sundhedssystem og den indflydelse, som særinteresser blandt de rigeste har på samfundsudviklingen. De noterer sig, at mange europæiske lande ikke har de samme problemer, som de har afdækket i USA. Det er på trods af den i store træk samme kapitalistiske samfundsmodel og en tilsvarende påvirkning fra globaliseringen.

USA's særlige udfordringer

Det amerikanske sundhedssystem er dyrt og leverer ikke væsentligt bedre resultater end sundhedssystemet i andre lande. Det bruger cirka halvanden gang mere af BNP end et gennemsnitligt europæisk sundhedssystem. Anne Case og Angus Deaton mener, at det fundamentale problem i sundhedssystemet er, at omkostningerne er ude af kontrol. Det er de, fordi særinteresser ikke holdes nede fra centralt hold, det vil sige fra offentlig side. Samtidig har særinteresserne fået godkendt den smertestillende medicin og den brede distribution af denne, som har skabt den landsdækkende epidemi, der beskrives i bogen.

Særinteressernes indflydelse i USA er det andet grundlæggende problem, som Case og Deaton peger på. Særinteresserne lobbyer for, at staten indfører regler, der begrænser konkurrencen og skaber overnormal profit, som flertallet betaler for og som kommer de færreste til gode. Problemet er, at de frie

markeder ikke får lov til at virke i tilstrækkeligt omfang.

Selv på Chicago University, der er det akademiske centrum for troen på de frie markeder og lidt paradoksalt grundlagt af John Rockefeller, er der tilslutning til synspunktet om særinteressernes og især de største virksomheders for store indflydelse på amerikansk økonomi. Luigi Zingales, professor ved Chicago University, understreger behovet for en passende balance mellem de store virksomheders indflydelse og offentlighedens interesser. Sammen med Raghuram Rajan, en af de helt store økonomer, der også har været uden for de hellige haller som cheføkonom i Det Internationale Valutafond og som chef for den indiske centralbank, publicerede Zingales i 2003 bogen *Saving Capitalism from the Capitalists*. Heri beskrev de risikoen for en alliance mellem dem, der mistede deres job, og virksomhedsejerne, der repræsenterede de gamle industrier. Det kunne lede til en reaktion, hvor de frie markeder og globaliseringen blev set som fjenden. Det er en forudseenhed, som er de færreste økonomer forundt.

Da efterkrigstidens internationale valutasystem brød sammen i starten af 1970'erne, er daværende amerikanske finansminister John Connally citeret for følgende: *"The dollar is our currency, but it's your problem"*. Danmark er i den grad afhængig af den internationale verdensorden, herunder det internationale handelssystem, og også derfor er *Deaths of Despair* en vigtig bog at få forstand af.

